UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

'n Gesinsekologiese benadering tot die oordra van waardes en waardeprioriteite onder bepaalde jong Suid-Afrikaanse volwasse vroue

deur

MADELEINE HILDEGARDE BLIGNAULT
(NEÈ LOUW)

Voorgelê ter vervulling van 'n deel van die vereistes vir die graad

PHILOSOPHIAE DOCTOR

in

VERBRUIKERSWETENSKAP

in die

FAKULTEIT NATUUR- EN LANDBOUWETENSKAPPE

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA

PRETORIA

PROMOTOR: PROF DR PRISCILLA BOTHA
MEDE-PROMOTOR: PROF DR JOHAN B SCHOEMAN

DESEMBER 2001

© University of Pretoria

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

Opgedra aan my ouers, my man en kinders.
Van wie, met wie, tot wie.

Leer my sodat ek kan leer om ander te leer om te leer sodat hulle kan leer om...

BEDANKINGS

Ek wil graag die volgende persone en instansies bedank:

- Professor Priscilla Botha, die promotor, vir haar aanmoediging, geduld, simpatieke ondersteuning, bekwame leiding en besondere insig.
- Professor Johan Schoeman, die mede-promotor, vir sy waardevolle advies en vriendelike bereidwilligheid om by hierdie studie betrokke te raak.
- Die Universiteit van Pretoria asook die Randse Afrikaanse Universiteit vir die toekenning van beurse.
- Die deelnemers, kundiges en informante vir hulle betrokkendheid en waardevolle inligting.
- Johan, Hildegarde en Annemie vir die hulp met die kontrolering van data.
- Johan en Nico-Jan vir die hulp met die visuele voorstellings.
- Wilhelm en Charl vir die hulp met die taalversorging.
- My vriende vir hulle aanmoediging en belangstelling. Besondere dank vir die belangstelling van die volgende persone: Ockert, Anzè, Jos, Estelle, Gawie, Esmè, Thys, Isabel, Charl, Sarie, Willem en Lizè.
- My selgemeente vir belangstelling en voorbidding.
- My ma vir haar hulp, vertroue en belangstelling.
- My gesin en familie vir hulle geduld, belangstelling, vertroue, liefde aanmoediging en hulp. Dankie vir die voorreg om myself te kan wees.
- My Skepper, Verlosser en Vriend vir genade. Wat ek is, is net genade, wat ek het, is net geleen – dankie.

INHOUDSOPGAWE

		Bladsy
LYS VAN TABELLE		xiv
LYS VAN FIGURE		xx
LYS VAN BYLAES		xxii
SAMEVATTING		xxiii
SUMMARY		xxv
HOOFSTUK 1:	**ORIËNTERING TOT DIE STUDIE**	1
1	INLEIDING	1
2	BELANG VAN HIERDIE STUDIE	2
3	PROBLEEMIDENTIFISERING	2
4	PROBLEEMSTELLINGS	3
5	KONSEPTUALISERING	3
5.1	Gesinsekologiese perspektief	4
5.2	Waardes	6
5.3	Kultuur en etniese groep	6
5.4	Gesin	6
5.4.1	Gesinstake en ontwikkelingstake	6
5.5	Jong volwassene	7
6	KONSEPTUELE RAAMWERK	7
7	DOEL VAN DIE ONDERSOEK	8
8.	BENADERING TOT DIE STUDIE	8
8.1	Implementeringsmoontlikhede van die gesinsekologie perspektief	8
8.2	Interdissiplinêre benadering	9
9	NAVORSING EN NAVORSINGSBEVINDINGE VAN VERWANTE STUDIES	10
10	AANNAMES	12
11	SLOTOPMERKING EN AANBIEDING	12

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

DEEL I: TEORETIESE AGTERGROND

HOOFSTUK 2: WAARDES EN VERWANTE KONSEPTE 13

1 INLEIDING 13

2 DEFINIËRING VAN WAARDES, WAARDE-ORIËNTASIES EN WAARDESISTEME 13
2.1 Definiëring van waardes 13
2.2 Definiëring van waarde-oriëntasies 14
2.3 Definiëring van waardesisteme 14

3 WESENSKENMERKE EN FUNKSIES VAN WAARDES 14
3.1 Mensgebonde en universeel 15
3.2 Konsepsies 16
3.3 Affektief, kognitief en konatief 16
3.4 Indirek waarneembaar 16
3.5 Keuse- en gedragbepalend 17
3.6 Kriterium 17
3.7 Veranderlikheid 18
3.8 Veelvuldigheid 18
3.9 Multidimensioneel 19

4. OORSPRONG EN ONTWIKKELING VAN WAARDES 19
4.1 Oorsprong 19
4.2 Horisontale en vertikale teorieë 20
4.2.1 Horisontale invloed as teorie 20
4.2.2 Vertikale invloed as teorie 20
4.3 Persoonlikheid en waardes 21
4.4 Die proses van waardevorming 22
4.4.1 Faktore wat waardevorming beïnvloed 23

5. VERWANTE KONSEPTE 25
5.1 Oortuigings 25
5.2 Beginsels 25
5.3 Norme 26
5.4 Gebruike 26
5.5 Doelstellings/Doelwitte/Doel 27
5.6 Behoeftes 28
5.7 Houdings 29

6. KLASSIFIKASIES VAN SOORTE WAARDES 30
6.1 Hattingh 30
5.2 Allport 33
6.3 Grobler 34
6.4 Joubert 34
6.5 Landman 35
6.6 Lofquist en Davies 35

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

6.7 Prince-Gibson en Schwartz 35
6.8 Rescher 36
6.9 Rokeach 36
6.10 Van der Ven 36

7. SLOTOPMERKING 38

HOOFSTUK 3: DIE WISSELWERKING TUSSEN KULTUUR EN WAARDES 39

1 INLEIDING 39

2 OMSKRYWING EN EIENSKAPPE VAN KULTUUR 39
2.1 Kultuuromskrywing 39
2.2 Eienskappe van kultuur 41

3 KULTUUR, GESINSEKOLOGIE EN WAARDES 42

4 OORDRA VAN KULTUUR 43
4.1 Oordra van kultuur binne 'n kultuurgroep 43
4.2 Akkulturasie 44
4.2.1 Segall se akkulturasiemodel 44
4.2.2 Els se akkulturasiemodel 46
4.2.3 Kim se akkulturasiemodel 48
4.2.4 Pratte se akkulturasiemodel 48
4.3 Invloede op die akkulturasieproses 49
4.3.1 Faktore wat akkulturasie bevorder 49
4.3.2 Faktore wat akkulturasie strem 50
4.4 Gevolge van kultuurkontak 50
4.5 Kultuurverskille 51

5 SLOTOPMERKING 51

HOOFSTUK 4: DIE GESIN AS DRAER VAN WAARDES 52

1 INLEIDING 52

2 OMSKRYWING VAN DIE GESIN 52

3 KLASSIFIKASIES VAN GESINSTIPES BINNE DIE GESINSEKOLOGIE 54
3.1 Konvensionele gesinne 54
3.2 Onkonvensionele gesinne 55

4 GESIN BINNE DIE GESINSEKOLOGIESE TERREINE 56

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

5 GESINSFUNKSIONERING BINNE DIE GESINSEKOLOGIE 58
5.1 Gesinstake 58
5.2 Gesinsrolle 61

6 SLOTOPMERKING 63

HOOFSTUK 5: DIE JONG VOLWASSENE 64

1 INLEIDING 64

2 OMSKRYWING VAN DIE JONG VOLWASSENE 64

3 TEORIEË, MODELLE EN PERSPEKTIEWE VAN ONTWIKKELING 65
3.1 Kohlberg se teorie 65
3.2 Perry se teorie 68
3.3 Keniston se teorie 69
3.4 Duvall en Miller se ontwikkelingstake 70
3.5 Havighurst se ontwikkelingstake 71
3.6 Perun en Bielby se model 72
3.7 Baltes se perspektief 73
3.8 Leerteorieë 74

4 FASETTE VAN DIE JONG VOLWASSENE 75
4.1 Interne fasette 76
4.1.1 Biologiese faset 76
4.1.2 Intrapsigiese faset 77
4.2 Eksterne fasette 78
4.2.1 Interpersoonlike faset 78
4.2.2 Omgewingsfasette 79
4.2.3 Metafisiese faset 79

5 SLOTOPMERKING 80

DEEL II: NAVORSINGSMETODOLOGIE EN DIE INSAMELING VAN NAVORSINGSBEWYSE

HOOFSTUK 6: NAVORSINGSMETODOLOGIE EN -PROSES 81

1 INLEIDING 81

2 PROBLEMATIEK VAN WAARDES 82

3 NAVORSINGSONTWERP 83
3.1.1 Keuse van paradigmas 83

3.2 Kombinasie van paradigmas en navorsingstyle 84
3.3 Die ondersoekgroep 85
3.3.1 Aspekte van die ondersoekgroep en teikenpopulasie 85
3.3.2 Bepaling van die teikenpopulasie 85
3.3.3 Bepaling van steekproewe 86
3.4 Doelwitte, data-insamelingstegnieke en steekproefgrootte 87
3.5 Die navorser 88
3.5.1 Etiese reëls 88
3.6 Voorbereiding vir die studie 90
3.7 Voorlegging van die navorsingsontwerp 91
3.8 Bepaling van die leefwêreld van die jong volwassene 91
3.9 Ontwikkeling vandata-insamelingstegnieke 92
3.9.1 Demografiese vraelys 92
3.9.2 Data-insamelingstegnieke om waardeprioriteite te bepaal 93
3.9.3 Data-insamelingstegnieke om die oordra van waardes ten bepaal 95
3.9.4 Die oordra van waardes by Afrikaanssprekende Blankes en Tswanas 96
3.10 Die insameling, suiwering, verwerking en redusering van data 96
3.10.1 Loodsstudie en data-insameling 97
3.10.2 Data-suiwering en eerste dataverwerking 97
3.10.3 Data-redusering tot meervoudige gevallestudie 100
3.10.4 Verifiëring van data 100
3.10.5 Individuele onderhoude: Tswanas en Afrikaanssprekende Blankes 101
3.11 Finale data-ontleding 103

4 OBJEKIWITEIT, GELDIGHEID EN BETROUBAARHEID 105

5 KRUISVALIDASIE 105

6 SLOTOPMERKINGS 106

DEEL III: NAVORSINGSGETUIENISSE, BESPREKING EN GEVOLGTREKKINGS

HOOFSTUK 7: 'N OORSIG VAN DIE LEEFWÊRELD VAN DIE DEELNEMERS 107

1 INLEIDING 107

2 ETNIESE- EN OUDERDOMSVERSPREIDING 107

3 HUWELIKSTATUS 108
3.1 Uitstel van huwelike 109
3.1.1 Die belangrikheid van 'n beroep (beroepswaardes) 109
3.1.2 Die behoefte aan die vestiging van 'n eie indentiteit (selfwaarde) 109
3.1.3 Die verhoogde lewenskoste 110
3.1.4 Die verantwoordelikhede tenoor die gesin van oorpsrong 110

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

3.1.5	Die kulturele voorskrifte	110
3.1.6	Aanvaarbare gedrag	111
3.2	Werkende moeders	112
4	GELOOF	112
5	GESIN VAN OORSPRONG	112
5.1	Gesinsamestelling	113
5.2	Opvoedingspeil van gesinshoof	115
5.3	Opvoedingstyl	116
5.4	Woongebiede	116
5.5	Woonarea	117
5.5.1	Swart inheemse etniese groepe en Kleurlinge	118
5.5.2	Blanke Afrikaans- en Engelssprekendes	121
5.5.3	Indiërs	122
5.6	Gevolgtrekking	123
6	KONTEKSTUELE ANALISE EN GEVOLGTREKKING	123
7	SLOTOPMERKING	128
HOOFSTUK 8:	**WAARDEPRIORITEITE VAN DIE JONG VOLWASSENES: RESULTATE EN BESPREKING**	**129**
1	INLEIDING	129
2	WAARDEPRIORITEITE	130
3	RELIGIEUSE WAARDES	134
3.1	Geloof en geloofsverskille	136
3.2	Die belangrikheid van die religieuse waarde	138
3.3	Faktore wat die belangrikheid van religieuse waardes beïnvloed	138
3.3.1	Kulturele konteks	138
3.3.2	Hedendaagse tydsgees en algemene klimaat	139
3.3.3	Persoonlike omstandighede	140
3.3.4	Die ontwikkeling van die individu	140
3.3.5	Uniekheid van die individu	140
3.3.6	Religieuse dimensies	141
4	BEROEPSWAARDES	141
4.1	Die belangrikheid van beroepswaardes	143
4.2	Faktore wat die belangrikheid van beroepswaardes beïnvloed	144
4.2.1	Omstandighede van die jong volwassene	144
4.2.2	Persoonlikheidsamestelling	144
4.2.3	Die rol van die gemeenskap	145

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

5	LIGGAAMLIKE WAARDES	145
5.1	Die belangrikheid van liggaamlike waardes	147
5.2	Faktore wat die belangrikheid van liggaamlike waardes beïnvloed	147
5.2.1	Algemene agtergrond van die jong volwassene	147
5.2.2	Unieke samestelling en spesifieke ervarings van die individu	148
6	VERHOUDINGSWAARDES	149
6.1	Belangrikheid van verhoudingswaardes	151
6.2	Faktore wat die belangrikheid van verhoudingswaardes beïnvloed	151
6.2.1	Die gesinsekologiese waardeterreine	151
6.2.2	Groepe en verhoudings	153
6.2.3	Uniekheid van die individu	155
7	LEWENSWAARDES	156
7.1	Die belangrikheid van lewenswaardes	158
7.2	Faktore wat die belangrikheid van lewenswaardes beïnvloed	158
7.2.1	Sosio-kulturele en sosio-ekonomiese agtergrond	159
7.2.2	Die huidige situasie	160
7.2.3	Die belangrikheid van die opwaarste sosiale mobiliteit	160
8	VEILIGHEIDSWAARDES	160
8.1	Die belangrikheid van veiligheidswaardes	162
8.2	Faktore wat die belangrikheid van veiligheidswaardes beïnvloed	162
8.2.1	Huidige situasie in Suid-Afrika	162
8.2.2	Unieke samestelling van die persoon	163
9	INTELLEKTUELE WAARDES	163
9.1	Die belangrikheid van intellektuele waardes	165
9.2	Faktore wat die belangrikheid van intellektuele waardes beïnvloed	165
9.2.1	Behoeftes, ervarings, waardes en doelwitte	165
9.2.2	Persepsies, geleenthede en stimulasie	165
9.2.3	Omgewingstimuli	166
9.2.4	Die uniekheid van die individu	166
10	MORELE WAARDES	167
10.1	Die belangrikheid van morele waardes	168
10.2	Faktore wat die belangrikheid van morele waardes beïnvloed	168
10.2.1	Hedendaagse bedreiging	168
10.2.2	Kulturele gebruike	169
10.2.3	Die individu en die hedendaagse samelewingsklimaat in Suid-Afrika	169
10.2.4	Inkongruensie	170
11	SELFWAARDES	170
11.1	Die belangrikheid van selfwaardes	171
11.2	Faktore wat die belangrikheid van selfwaardes beïnvloed	172
11.2.1	Die uniekheid van die persoon	172
11.2.2	Realisme	172

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

12	GEMOEDSWAARDES	174
12.1	Die belangrikheid van gemoedswaardes	175
12.2	Faktore wat die belangrikheid van gemoedswaardes beïnvloed	176
12.2.1	Gesinsekologiese terreine en etnisiteit	176
12.2.2	Persoonlikhede	177
13	EKONOMIESE WAARDES	177
13.1	Die belangrikheid van ekonomiese waardes	178
13.2	Faktore wat die belangrikheid van ekonomiese waardes beïnvloed	179
13.2.1	Die eienskappe van die gesin van oorsprong	179
13.2.2	Persoonlike ervarings en die heersende ekonomiese klimaat	180
13.2.3	Lewensfase	180
14	TYD-RUIMTELIKE WAARDES	180
14.1	Die belangrikheid van tyd-ruimtelike waardes	182
14.2	Faktore wat die belangrikheid van tyd-ruimtelike waardes beïnvloed	182
14.2.1	Sosio-ekonomiese faktore	182
14.2.2	Behoeftes en doelwitte	183
15	REGSWAARDES	183
15.1	Die belangrikheid van regswaardes	185
15.2	Faktore wat die belangrikheid van regswaardes beïnvloed	185
15.2.1	Hedendaagse persepsies	185
15.2.2	Ervarings en die uniekheid van die individu	186
16	OMGEWINGS-/NATUURWAARDES	186
16.1	Die belangrikheid van omgewings-/natuurwaardes	188
16.2	Faktore wat die belangrikheid van omgewings-/natuurwaardes beïnvloed	188
16.2.1	Bewustheid en betrokkenheid	188
16.2.2	Afhanklikheid en bestuur	189
17	KULTURELE WAARDES	189
17.1	Die belangrikheid van kulturele waardes	191
17.2	Faktore wat die belangrikheid van kulturele waardes beïnvloed	191
17.2.1	Etnisiteit	192
17.2.2	Die hedendaagse samelewing as konteks	192
18	ONTSPANNINGSWAARDES	193
18.1	Die belangrikheid van ontspanningswaardes	194
18.2	Faktore wat die belangrikheid van ontspanningswaardes beïnvloed	195
18.2.1	Verskillende vorms van ontspanning	195
18.2.2	Sosio-ekonomiese en kulturele agtergrond	195
18.2.3	Uniekheid van die individu	196
19	ESTETIESE WAARDES	196
19.1	Die belangrikheid van estetiese waardes	197
19.2	Faktore wat die belangrikheid van estetiese waardes beïnvloed	198
19.2.1	Bewustheid, belangstelling en betrokkenheid	198

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

19.2.2	Kultuurverbondenheid	198
19.2.3	Noodsaaklikheid	198
20	NASIONALE WAARDES	199
20.1	Die belangrikheid van nasionale waardes	201
20.2	Faktore wat die belangrikheid van nasionale waardes kan beïnvloed	201
20.2.1	Identifikasie en ervaring van nasionalisme	201
20.2.2	Persepsies	202
20.2.3	Behoeftes	202
20.2.4	Uniekheid van die individu	202
20.2.5	Hedendaagse tendense	202
21	OUTORITEITSWAARDES	203
21.1	Die belangrikheid van outoriteitswaardes	204
21.2	Faktore wat die belangrikheid van outoriteitswaardes beïnvloed	205
21.2.1	Style	205
21.2.2	Voordele en behoeftes	205
21.2.3	Vrees	205
21.2.4	Uniekheid van die individu	206
22	POLITIEKE WAARDES	206
22.1	Die belangrikheid van politieke waardes	207
22.2	Faktore wat die belangrikheid van politieke waardes beïnvloed	208
22.2.1	Voordele en behoeftes	208
22.2.2	Waardesisteem	208
22.2.3	Hedendaagse tendense en onbetrokkenheid	209
23	SLOTOPMERKING	209
HOOFSTUK 9:	**DIE OORDRA VAN WAARDES: RESULTATE EN BESPREKING**	**210**
1	INLEIDING	210
2	BESPREKING VAN TABELLE	215
2.1	Tabel 9.1: draers van waardes	215
2.1.1	Moeders	215
2.1.2	Vaders	215
2.1.3	Gesin	215
2.1.4	Ouma	216
2.1.5	Familie	216
2.1.6	Skool en kerk	216
2.1.7	Vriende, media en rolmodelle	216
2.1.8	Self	217
2.1.9	Onsekerhede	217
2.2	Tabel 9.2: prominente waardeterreine	217
2.2.1	Verhoudingswaardes	217

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

2.2.2 Selfwaardes 218
2.2.3 Morele waardes 219
2.2.4 Intellektuele en beroepswaardes 219
2.2.5 Religieuse waardes 219
2.2.6 Gemoedswaardes 220
2.2.7 Kultuurwaardes 220
2.3 Tabel 9.3: etnisiteit 220

3 RESULTATE EN BESPREKING VAN DIE INDIVIDUELE ONDERHOUDE 221
3.1 Voorsiening van 'n woning 221
3.2 Voedselvoorsiening 223
3.3 Klerevoorsiening en -versorging 225
3.4 Voorsiening in gesondheid 227
3.5 Gesinsverbondenheid 228
3.6 Ekonomiese voorsiening 230
3.7 Die toekenning van tyd, ruimte en fasiliteite 231
3.8 Werksverdeling in terme van ondersteuning 233
3.9 Inkorporering en losmaking 235
3.10 Samelewings- en gemeenskapsbetrokkenheid 236
3.11 Die natuurlike omgewing 237
3.12 Waardeontwikkeling en –handhawing 239
3.13 Doelwitte 240
3.14 Sosialisering 242
3.15 Rolverdeling 244
3.16 Interaksie en kommunikasie 246
3.17 Liefde 247
3.18 Seksualiteit 248

4 GEVOLGTREKKING 249
4.1 Gedragspatrone in die oordra van waardes 249
4.2 Gesinsekologiese waardeterreine 251
4.3 Ontwikkelingstake 252

5 SLOTOPMERKING 255

HOOFSTUK 10: INTERPRETASIES, OPSOMMINGS EN GEVOLGTREKKINGS 256

1 INLEIDING 256

2 WAARDEPRIORITEITE 256
2.1 Gedragspatrone 257
2.1.1 Gesinsekologiese kernwaardeterreine 257
2.1.2 Perifere gesinsekologiese waardeterreine 261
2.2 Funksionering op die eksterne en interne fasette 264
2.2.1 Invloede op die gesinsekologiese waardeterreine 264

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

2.2.2 Dryf- en beperkende kragte 265
2.2.3 Fases van afhanklikheid 266
2.3 Waardeprioriteite binne bepaalde kontekste 267
2.3.1 Die situasie 267
2.3.2 Kulturele konteks 268
2.3.3 Waardeprioriteite binne 'n teoretiese benadering vir kontekste 279
2.3.4 Teorie van gedragsmoontlikhede 282
2.4 Waardeprioriteite en die wesenskenmerke van waardes 283

3 DIE OORDRA VAN WAARDES 284
3.1 Draers van waardes 284
3.2 Kontekste en die oordra van waardes 285
3.2.1 Gesinsamestelling 285
3.2.2 Kulturele gebruike en invloede 286
3.2.3 Betrokkenheid van gesinsekologiese terreine 287
3.2.4 Tegnologie en kommunikasie 287
3.2.5 Tydsgerigtheid 287
3.2.6 Individualisme versus kommuninalisme 288
3.3 Faktore betrokke by die oordra en aanleer van waardes 288
3.4 Vorming van waardes 289
3.5 Waardevormingsproses as internalisering van waardes 291
3.5.1 Stadiums 292
3.5.2 Internaliseringsfaktore 293

4 METODOLOGIESE BYDRAE 295

5 TEORETIESE BYDRAE 296

6 IMPLIKASIES VAN HIERDIE STUDIE 297
6.1 Die mikrovlak 297
6.2 Die mesovlak 299
6.3 Die makrovlak 299

7 AANBEVELINGS VIR VERDERE STUDIE 301

8 SLOTOPMERKING 302

LITERATUURVERWYSINGS 304

BYLAE 331

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

LYS VAN TABELLE

		Bladsy
TABEL 2.1:	OOREENKOMSTE TUSSEN KLASSIFIKASIES VAN WAARDES	37
TABEL 4.1:	GESINSEKOLOGIESE WAARDETERREINE EN BASIESE GESINTAKE VAN DUVALL EN MILLER (1985)	60
TABEL 4.2:	VOORBEELD VAN DIE VERBAND TUSSEN GESINSFUNKSIES, GESINS- EN ONTWIKKELINGSTAKE EN DIE SENTRALE GESINSEKOLOGIESE WAARDETERREINE	61
TABEL 5.1:	WAARDETERREINE EN DIE ONTWIKKELINGSTAKE VAN DUVALL EN MILLER (1985:54-59)	71
TABEL 6.1:	PARADIGMAVERSKILLE	83
TABEL 6.2:	DOELWITTE, MEETTEGNIEKE EN STEEKPROEFGROOTTE	87
TABEL 6.3:	VORME VAN KRUISVALIDASIE IN HIERDIE STUDIE	106
TABEL 7.1:	DIE OUDERDOMSVERSPREIDING VAN DIE DEELNEMERS PER ETNIESE GROEP	107
TABEL 7.2:	DIE HUWELIKSTATUS VAN DIE DEELNEMERS PER ETNIESE GROEP	108
TABEL 7.3:	DIE OPVOEDINGSPEIL VAN DIE GESINSHOOF VAN DIE DEELNEMERS PER ETNIESE GROEP	115
TABEL 7.4:	DIE WOONGEBIEDE VAN DIE DEELNEMERS PER ETNIESE GROEP	117
TABEL 8.1:	WAARDEPRIORITEITE BINNE 'N BEPAALDE KONTEKS SOOS AANGEDUI DEUR DIE TOTALE GROEP DEELNEMERS OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES: V38-137	132
TABEL 8.2:	FREKWENSIES VAN VERWYSINGS NA WAARDETERREINE DEUR DIE GROEP DEELNEMERS: V192-207	133
TABEL 8.3:	RELIGIEUSE WAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE	134

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

TABEL 8.4: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN DIE RELIGIEUSE WAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 135

TABEL 8.5: BEROEPSWAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE 142

TABEL 8.6: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN DIE BEROEPSWAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 142

TABEL 8.7: LIGGAAMLIKE WAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE 145

TABEL 8.8: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN DIE LIGGAAMLIKE WAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 146

TABEL 8.9: VERHOUDINGSWAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE 149

TABEL 8.10: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN VERHOUDINGSWAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 150

TABEL 8.11: LEWENSWAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE 157

TABEL 8.12: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN LEWENSWAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 157

TABEL 8.13: VEILIGHEIDSWAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE 160

TABEL 8.14: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN DIE VEILIGHEIDSWAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 161

TABEL 8.15: INTELLEKTUELE WAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE 163

TABEL 8.16: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN DIE INTELLEKTUELE WAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 164

TABEL 8.17: MORELE WAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE 167

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

TABEL 8.18: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN MORELE WAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 167

TABEL 8.19: SELFWAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE 170

TABEL 8.20: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN DIE SELFWAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 171

TABEL 8.21: GEMOEDSWAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE 174

TABEL 8.22: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN DIE GEMOEDSWAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 175

TABEL 8.23: EKONOMIESE WAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE 177

TABEL 8.24: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN DIE EKONOMIESE WAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 178

TABEL 8.25: TYD-RUIMTELIKE WAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE 181

TABEL 8.26: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN DIE TYD-RUIMTELIKE WAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 181

TABEL 8.27: REGSWAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE 184

TABEL 8.28: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN DIE REGSWAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 184

TABEL 8.29: OMGEWINGS-/NATUUR WAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE 186

TABEL 8.30: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN DIE OMGEWINGS-/NATUUR WAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 187

TABEL 8.31: KULTURELE WAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE 189

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

TABEL 8.32: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN DIE KULTUURWAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 190

TABEL 8.33: ONTSPANNINGSWAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE 193

TABEL 8.34: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN DIE ONTSPANNINGSWAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 194

TABEL 8.35: ESTETIESE WAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE 196

TABEL 8.36: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN DIE ESTETIESE WAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 197

TABEL 8.37: NASIONALE WAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE 199

TABEL 8.38: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN DIE NASIONALE WAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 200

TABEL 8.39: OUTORITEITSWAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE 203

TABEL 8.40: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN DIE OUTORITEITSWAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 204

TABEL 8.41: POLITIEKE WAARDEPRIORITEITE VAN DIE ETNIESE GROEPE 206

TABEL 8.42: ETNIESE GROEPE SE EVALUERINGS VAN DIE POLITIEKE WAARDES OP DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES 207

TABEL 9.1: DIE DRAERS VAN WAARDES SOOS AANGEDUI DEUR DIE AGT ETNIESE GROEPE IN DIE GESLOTE END VRAELYS 212

TABEL 9.2: DIE DRAERS VAN WAARDES SOOS AANGEDUI DEUR DIE AGT ETNIESE GROEPE IN DIE OOP-END VRAELYS 213

TABEL 9.3: DIE DRAERS VAN WAARDES SOOS AANGEDUI DEUR DIE GESELEKTEERDE DEELNEMERS UIT DIE AGT ETNIESE GROEPE IN DIE OOP-END VRAELYS 214

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

TABEL 9.4: DIE WONINGS VAN AFRIKAANSSPREKNDE BLANKES EN TSWANAS 221

TABEL 9.5: VOEDSELVOORSIENING VAN DIE AFRIKAANSSPREKENDE BLANKES EN TSWANAS 223

TABEL 9.6: KLEREVOORSIENING EN –VERSORGING VAN AFRIKAANSSPREKENDE BLANKES EN TSWANAS 225

TABEL 9.7: VOORSIENING IN GESONDHEID VAN AFRIKAANSSPREKENDE BLANKES EN TSWANAS 227

TABEL 9.8: GESINSVERBONDENHEID VAN TSWANAS EN AFRIKAANSSPREKENDE BLANKES 228

TABEL 9.9: EKONOMIESE VOORSIENING VAN TSWANAS EN AFRIKAANSSPREKENDE BLANKES 230

TABEL 9.10: DIE TOEKENNING VAN TYD, RUIMTE EN FASILITEITE BINNE DIE GESIN VAN DIE TSWANA EN AFRIKAANSSPREKENDE BLANKES 231

TABEL 9.11: WERKSVERDELING IN DIE TSWANAS EN AFRIKAANSSPREKENDE BLANKES SE GESINNE 233

TABEL 9.12: DIE INKORPORERING EN LOSMAKING VAN KINDERS IN DIE AFRIKAANSSPREKENDE BLANKE EN TSWANA GESINNE 235

TABEL 9.13: SAMELEWINGS- EN GEMEENSKAPSBETROKKENHEID VAN AFRIKAANSSPREKENDE BLANKES EN TSWANAS 236

TABEL 9.14: DRAERS VAN DIE NATUURLIKE OMGEWINGSWAARDES SOOS AANGEDUI DEUR AFRIKAANSSPREKENDE BLANKES EN TSWANAS 237

TABEL 9.15: WAARDEONTWIKKELING EN -HANDHAWING IN AFRIKAANSSPREKENDE BLANKE EN TSWANA GESINNE 239

TABEL 9.16: DOELWITTE IN DIE AFRIKAANSSPREKENDE BLANKE EN TSWANA GESINNE 240

TABEL 9.17: SOSIALISERING IN AFRIKAANSSPREKENDE BLANKE EN TSWANA GESINNE 242

TABEL 9.18: ROLVERDELING IN DIE AFRIKAANSSPREKENDE BLANKE EN TSWANA GESINNE 244

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

TABEL 9.19: DIE INTERAKSIE EN KOMMUNIKASIE IN DIE AFRIKAANSSPREKNDE BLANKE EN TSWANA GESINNE 246

TABEL 9.20: LIEFDE AS UITDRUKKINGSVORME IN DIE AFRIKAANSSPREKENDE BLANKE EN TSWANA GESINNE 247

TABEL 9.21: SEKSUALITEIT IN DIE AFRIKAANSSPREKENDE BLANKE EN TSWANA GESINNE 248

TABEL 10.1: ALGEMENE WAARDEPRIORITEITE VAN DEELNEMERS 256

LYS VAN FIGURE

	Bladsy
FIGUUR 1.1: KONSEPTUELE RAAMWERK	7
FIGUUR 1.2: SEGMENT VAN KONSEPTUELE RAAMWERK	7
FIGUUR 2.1: VERGELYKING VAN TEORIEË OOR DIE EVALUASIEVERMOË AS DIE OORSPRONG VAN WAARDES	21
FIGUUR 3.1: DIE WISSELWERKING TUSSEN KULTUUR, WAARDES EN DIE GESINSEKOLOGIESE TERREINE	43
FIGUUR 3.2: AKKULTURASIEMODEL VAN SEGALL(1979:186)	45
FIGUUR 3.3: UITKOMSTE VOLGENS DIE AKKULTURASIEMODEL VAN SEGALL (1979:186)	46
FIGUUR 3.4: AKKULTURASIEMODEL VAN ELS (1993:42)	46
FIGUUR 3.5: KIM SE AKKULTURASIEMODEL (1995:178)	48
FIGUUR 3.6: AANGEPASDE KULTUUR ASSIMILASIEMODEL VAN PRATTE (1979)	49
FIGUUR 4.1: GESINSEKOLOGIESE MODEL VAN DEACON EN FIREBAUGH (1983:23)	57
FIGUUR 4.2: DIE WEDERSYDSE OORDRA VAN WAARDES TUSSEN DIE GESINSEKOLOGIE, GESIN EN INDIVIDUE	63
FIGUUR 5.1: MODEL VAN PERUN EN BIELBY (1980)	73
FIGUUR 6.1: KOMPLIMENTERENDE ROLLE VAN INTERPRETIEWE – EN EMPIRIES-ANALITIESE PARADIGMAS	84
FIGUUR 6.2: DIE WISSELWERKING TUSSEN OBJEKTIWITEIT, BETROUBAARHEID EN GELDIGHEID	105
FIGUUR 7.1: KONTEKSTUELE INTERAFHANKLIKHEID VAN DIE GESINSEKOLOGIESE WAARDETERREINE	125
FIGUUR 7.2: HORISONTALE KONTEKSTUELE SPIRAAL	127
FIGUUR 7.3: OPWAARTSE EN AFWAARTSE KONTEKSTUELE SPIRALE	128

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

FIGUUR 8.1: HIËRARGIE VAN DIE BELANGRIKSTE EN ONBELANGRIKSTE WAARDETERREINE 131

FIGUUR 9.1: DIE OORDRA VAN WAARDES SOOS AANGEDUI DEUR DIE AGT ETNIESE GROEPE IN DIE OOP-END VRAELYS 213

FIGUUR 10.1: KERNVERHOUDINGS 257

FIGUUR 10.2: INTERNE EN EKSTERNE INVLOEDE 264

FIGUUR 10.3: DIE INVLOED VAN DRYF- EN BEPERKENDE KRAGTE OP DIE GESINSEKOLOGIESE WAARDETERREINE 265

FIGUUR 10.4: FASES IN DIE ONTWIKKELING VAN AFHANKLIKHEID TOT ONAFHANKLIKHEID 266

FIGUUR 10.5: KONTEKSTUELE MODEL VIR GEDRAGSANALISE 281

FIGUUR 10.6: VOORSTELLING VAN DIE TEORIE VAN GEDRAGSMOONTLIKHEDE 282

FIGUUR 10.7: DIE WAARDEVORMINGSPROSES AS INTERNALISERINGSPROSES 291

FIGUUR 10.8: DIE ROL VAN WAARDES IN DIE VERBRUIKERSWETENSKAP 301

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

LYS VAN BYLAES

		Bladsy
BYLAAG A:	DEKBRIEF	331
BYLAAG B:	DEMOGRAFIESE VRAELYS	332
BYLAAG C:	LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES	333
BYLAAG D:	STATISTIESE ONTLEDINGS VAN DIE LIKERT-TIPE SKAAL VIR WAARDES	373
BYLAAG E:	VRAELYS OM DIE BELANGRIKSTE EN ONBELANGRIKSTE WAARDES TE BEPAAL	377
BYLAAG F:	BEPALING VAN WAARDEPRIORITEITE MET OOP-END VRAELYS	379
BYLAAG G:	GESLOTE END VRAELYS OM DIE INVLOED VAN ANDER IN DIE OORDRA VAN WAARDES TE BEPAAL	380
BYLAAG H:	OOP-END VRAELYS OM DIE INVLOED VAN ANDER IN DIE OORDRA VAN WAARDES TE BEPAAL	382
BYLAAG I:	GESINSTAAKTEMAS EN RESULTATE VAN INDIVIDUELE ONDERHOUDE	383

OPSOMMING

'n Gesinsekologiese benadering tot die oordra van waardes en waardeprioriteite onder bepaalde jong Suid-Afrikaanse volwasse vroue

deur

MADELEINE HILDEGARDE BLIGNAULT
(NEÈ LOUW)

PROMOTOR	:	**PROF DR PRISCILLA BOTHA**
MEDE-PROMOTOR	:	**PROF DR JOHAN B SCHOEMAN**
DEPARTEMENT	:	**VERBRUIKERSWETENSKAP**
GRAAD	:	**PHILOSOPHIAE DOCTOR in VERBRUIKERSWETENSKAP**

Die doel van hierdie studie was om die waardeprioriteite van 'n groep jong volwasse vroue vas te stel en die rol wat gesinslede in die oordrag van genoemde waardes speel te identifiseer binne 'n gesinsekologiese perspektief.

Die literatuurstudie het die volgende behels:

- Die eienskappe, funksies en klassifikasies van waardes asook konsepte wat verwant aan waardes is.
- Die rol van kultuur in waardes.
- Die bydrae van strukture, rolle en funksies van die gesin in die ontwikkeling van 'n sisteem van waardes.
- Die verskillende ontwikkelingsteorieë, wat verband hou met die ontwikkeling van waardes van die jong volwassene.

Kwalitatiewe en kwantitatiewe metodes en tegnieke is in hierdie studie gebruik. Kruisvalidasie, 'n algemene beginsel om geldigheid te verhoog, is in verskillende stadiums van die studie toegepas.

'n Demografiese vraelys is gekonstrueer om die sosiale demografiese profiel van die deelnemers te beskryf. 'n Likert-tipe skaal en twee vraelyste is gekonstrueer om die waardeprioriteite van die twintig gesinsekologiese waardeterreine te bepaal. Die items van die Likert-tipe skaal is met verskillende lewenssituasies in verband gebring. Twee vraelyste, is ontwikkel om vas te stel watter gesinslede (onder andere) verantwoordelik was vir die oordrag van die twintig waardekategorieë. Die deelnemers was 154 jong volwasse vroulike verpleegkundiges aan 'n Gautengse kollege. Hierdie groep het Blanke Afrikaanssprekendes en Engelssprekendes, Kleurlinge, Indiërs, Sotho's, Tswanas, Xhosas en Zoeloesprekende Swartes ingesluit. Bykomend tot genoemde deelnemers is onderhoude aan die hand van gesins- en ontwikkelingstake, met drie Tswanas en drie Afrikaanssprekende Blankes gevoer om groter duidelikheid oor waardeoordrag binne die gesin te verkry. Veldstudies en onderhoude met saakmakende persone is op verskillende stadiums van die navorsing gevoer om die data te bevestig en te interpreteer.

Die belangrikste bevindings was:

1. Wat waardeprioriteite betref:

- Die volgende kategorieë van waardes is as hoë prioriteit vasgestel: religieus, beroep, verhoudings, ligggaamlik, lewe, ekonomie, morele, self, veiligheid, intelletuele en gemoed.
- Waardekategorieë wat nie 'n hoë prioriteit geniet nie is: tyd-ruimtelik, reg, kultuur, ontspanning, natuurlike omgewing en esteties.
- Die kategorieë wat die laagste prioriteit geniet is: nasionaal, outoriteit en politiek.

2. Wat waardeoordrag betref:

- Moeders speel die belangrikste rol in sosialiseringsverwante waardes.
- Vanweë verskeie faktore speel vaders 'n minder belangrike rol.
- Lede van die kern- en uitgebreide gesinne speel 'n belangrike rol in die oordra van waardes.
- Die skool en kerk speel belangrike rolle in die oordra van religieuse waardes.
- Die media, rolmodelle en vriende speel belangrike rolle in die oordra van waardes wat betrekking het op die politiek, natuur en selfbeeld.

3. Wat die demografiese profiel betref:

- Die deelnemers was uit die laer en middel inkomste groepe.
- Die meeste van die groepe behoort tot die Christelike godsdiens terwyl die Indiërs hoofsaaklik Hindu's is.

Die onderlinge samehang tussen waardekategorieë en die belangrike invloed wat konteks speel, is bespreek en hieruit is modelle en teorieë ontwikkel.

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

SUMMARY

A family ecology approach to the transmission of values and value priorities of certain young South African adult women

by

MADELEINE HILDEGARDE BLIGNAULT (NEÈ LOUW)

PROMOTOR	**:**	**PROF DR PRISCILLA BOTHA**
CO-PROMOTOR	**:**	**PROF DR JOHAN B SCHOEMAN**
DEPARTMENT	**:**	**CONSUMER SCIENCE**
DEGREE	**:**	**CONSUMER SCIENCE PHILOSOPHIAE DOCTOR**

The purpose of this study was to determine, within the family ecology perspective, the priority values of a group of young adult females and to identify the family members involved in the transmission of these values.

A literature review was conducted on:

- The properties, functions, classifications of values as well as concepts related to values.
- The role of culture in values.
- The structures, roles and functions of the family in the development of a system of values.
- Various theories explaining the development of the young adult were connected to the development of values.

Qualitative and quantitative methods and techniques were selected for this study. Triangulation, a general principle to enhance validity, was applied to various stages of the study.

A questionnaire was constructed to determine the social demographic profile of the participants. A Likert-type scale and two questionnaires were constructed to determine the significance of the twenty categories of values. The items of the Likert-type scale were linked to specific situations. Two questionnaires were constructed to distinguish between the family members (amongst others) involved in the transmission of the twenty categories of values. The participants comprised of 154 young adult female nurses at a selected college in Gauteng. This group included Afrikaans and English speaking Whites, Coloureds, Indians as well as Sotho, Tswana, Xhosa and Zulu speaking Blacks. In addition to the above participants three Tswana speaking Black and three Afrikaans speaking White young adult nurses were interviewed on developmental and family tasks to identify and clarify the transmission of values in their family. Field studies and interviews with informants at various stages of the research process generated, confirmed and clarified information.

The following represent the most important findings:

1. On value priorities:
The following value categories were regarded as important: religious, occupation, relations, bodily, life, economy, morality, self, safety, intellect, time and space, the law and disposition.
The less important value categories were: culture, recreation, nature and aesthetics.
The least important value categories were: national, authority and politics.

2. On the transmission of values:

- Mothers play the most important role in values related to socialization.
- The role of the father is of lesser importance due to various factors.
- Members of the nuclear and extended family also participate in transmitting values.
- The school and church are important role players in religious values.
- The media, role models and friends play an important role in values related to politics, nature and self concept.

3. On the demographic profile:

- The participants represented the lower and middle income groups.
- Christianity is the dominant religion of these groups. Most of the Indians are Hindus.

To conclude the inter-relatedness of value categories and the important influence of context were discussed to develop models and theories were developed.